

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

СИЛАБУС

НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Інформаційні війни в міжнародних відносинах

рівень вищої освіти: другий (магістерський)

галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

(шифр і назва)

спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

(шифр і назва)

освітня програма: «Міжнародні комунікації»

(шифр і назва)

спеціалізація: _____

(шифр і назва)

вид дисципліни: обов'язкова

(обов'язкова / за вибором)

факультет Міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

2019 / 2020 навчальний рік

РОЗРОБНИК СИЛАБУСУ: д.іст.н., проф. Каплін О.Д.

Силабус схвалено на засіданні кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

Протокол від «___» _____ 2019 року № ___

Завідувач кафедри

(підпис)

Новікова Л.В.

(прізвище та ініціали)

1. Дані про викладача, що викладає дисципліну

Прізвище, ім'я по батькові викладача	Каплін Олександр Дмитрович
Контактний тел.	0660276458
E-mail:	kaplin988@gmail.com
Розклад занять	середа 15 ⁴⁰ – 18 ²⁰ , ауд. 6-24
Консультації	п'ятниця 12 ⁰⁰ -13 ²⁰ , ауд. 264

2. Анотація дисципліни

Даний курс присвячений аналізу теоретико-методологічних і практичних аспектів інформаційних воєн, розгляду інформаційно-технічних та інформаційно-психологічних сторін інформаційного впливу в сучасному світі, вивченню фактичних матеріалів з основних розділів курсу.

Навчальна дисципліна належить до обов'язкових дисциплін.

Пререквізити. Вивчення дисципліни передбачає попереднє засвоєння кредитів з міжнародних відносин, міжнародної інформації, основ міжнародних інформаційних відносин, з дисципліни «інформаційне суспільство», теорії та практики комунікацій.

Постреквізити. Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні дисциплін «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах», «Концепції та стратегії міжнародної інформаційної безпеки», «Інформаційний тероризм», «Конфліктологія та теорія переговорів» та інших навчальних дисциплін за вибором здобувача вищої освіти.

3. Опис навчальної дисципліни

3.1. Мета викладання навчальної дисципліни: дати студентам цілісне уявлення про інформаційні війни, їх історію, особливості прояву на початку ХХІ століття, загрози в інформаційній сфері та завдання щодо забезпечення інформаційної безпеки.

3.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- вивчити теоретико-методологічні основи дослідження інформаційних воєн;
- познайомитися із зарубіжними і вітчизняними теоретичними концепціями інформаційної та інформаційно-психологічної війни, мережевий і кібервійни, інформаційної безпеки;
- вивчити правові аспекти комп'ютерних правопорушень та інформаційних воєн;
- виявити історичні етапи розвитку теорії і практики інформаційних воєн, особливості інформаційного протистояння в роки Першої та Другої світових воєн, в період холодної війни і на початку ХХІ століття;
- розглянути особливості інформаційно-психологічних війн, інформаційно-психологічних операцій і їх місце в системі інформаційних воєн;
- познайомитися з діяльністю засобів масової інформації у висвітленні сучасних подій в світі і їх роллю в сучасних інформаційних війнах;
- вивчити сутність і специфіку мережевих і кібервійни;
- визначити методологію, напрямки та актуальні проблеми досліджень по питань інформаційних війн.

3.3. Кількість кредитів – 4

3.4. Загальна кількість годин – 120

3.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
6-й	-й
Семестр	
11-й	-й
Лекції	
20 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
10 год.	год.
Лабораторні заняття	
- год.	год.
Самостійна робота	
90 год.	год.
Індивідуальні завдання	
- год.	

3.6. Заплановані результати навчання.

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти

ЗК 7	вміння аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення;
ЗК 11	навички міжособистісної взаємодії, цінування та повага різноманітності та багатокультурності, здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності).
ФК 1	поглиблені знання про природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні тенденції розвитку світової політики;
ФК 7	здатність провадити прикладні аналітичні розробки проблем міжнародних відносин та світової політики, фахово готувати аналітичні матеріали та довідки;
ФК 10	розуміння особливостей розвитку країн та регіонів, сучасних глобальних, регіональних та локальних процесів, та місця в них України;

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

Знання:	
ПРН 1	фундаментальні знання щодо природи, джерел та напрямів еволюції міжнародних відносин, міжнародної політики, зовнішньої політики держав, стану теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики;;
ПРН 4	– поглиблені знання проблем міжнародної та національної безпеки, міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів, підходів, способів та механізмів забезпечення безпеки у міжнародному просторі та у зовнішній політиці держав
Уміння:	
ПРН 6	демонструвати системне сприйняття та розуміння положень, які відносяться до галузі знань «Міжнародні відносини» або є складовою професійної практики;
ПРН 11	визначати та прогнозувати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобального розвитку;

ПРН 12	оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем;
ПРН 14	проводити переговори (в тому числі іноземною мовою) та шукати шляхи розв'язання різноманітних проблем у сфері зовнішніх відносин.
Навички:	
ПРН 15	здійснювати політичний огляд міжнародних подій та виявляти проблеми в міжнародних відносинах;

4. Теми навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1

Теоретико-методологічні проблеми вивчення Інформаційних воєн.

Тема 1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.

Інформаційне суспільство як середовище організації та проведення інформаційних воєн. Зародження концепції інформаційного суспільства.

Створення глобального інформаційного простору. Розвиток інформаційного суспільства в західних країнах. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.

Тема 2. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення.

1. Основні поняття: «інформаційна війна», «інформаційне протиборство», «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба», «Психологічна війна», «пропаганда», «кібервійна», «мережева війна», «гібридна війна ». Характеристики інформаційної війни. Об'єкти інформаційної війни: інформаційні системи, інформаційні процеси, масова свідомість, громадська думка, індивідуальна свідомість. Наступальні і оборонні інформаційні війни. Види інформаційної зброї і способи його застосування. Особливості застосування інформаційної зброї.

Средства впливу в інформаційних війнах: психотронна зброя, Інтернет, хакери, блогери, відеоігри, інформаційний тероризм у всесвітній глобальній мережі, засоби масової інформації.

Тема 3. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних воєн: етапи, напрямки, підходи.

Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних воєн. Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічних війнах.

Дослідження проблем інформаційної безпеки. Розробка концепції державної інформаційної політики в умовах інформаційного суспільства та інформаційної війни.

Тема 4. Історичні етапи формування теорії і практики інформаційних воєн.

Розвиток форм і способів психологічного впливу на противника. Проблеми інформаційного протиборства в Новий час. Розвиток засобів масової інформації в XIX столітті і інформаційне протиборство в період збройних конфліктів і воєн.

Інформаційне протиборство в роки Першої світової війни. Розвиток засобів масової інформації та їх роль в пропагандистських операціях. Розробка принципів ведення пропагандистських кампаній.

Інформаційне протиборство в роки Другої світової війни. Організація тотальної пропаганди в нацистській Німеччині. Діяльність органів пропаганди Великобританії і США. Напрями діяльності органів спецпропаганди СРСР.

РОЗДІЛ 2

Інформаційне протиборство др. пол. XX ст.- поч. XX ст.

Тема 5. Інформаційне протиборство у др. пол.–напр. XX століття.

Трансформація інформаційних воєн в новітній час. Інформаційно-ідеологічне протистояння між СРСР і США. Мова У. Черчілля у Фултоні, як початок холодної війни. Психологічна війна і ідеологічна боротьба.

Органи психологічної війни США, Великобританії, ФРН та напрямки їх діяльності в інформаційному протиборстві з СРСР.

Політика СРСР на прискорення, гласність і демократизацію. Концепція нового політичного мислення і інформаційне протиборство.

Тема 6. Інформаційне протиборство на початку XXI століття.

Особливості інформаційних воєн на початку XXI століття. Використання інформаційних технологій. Учасники, методи, засоби, прийоми.

Боротьба проти терористичної організації «Ісламська держава» і інформаційне протиборство.

Тема 7. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей.

Поняття інформаційно-психологічної війни. Місце психологічної війни в системі інформаційної війни. Основні структурні елементи інформаційно-психологічного впливу. Дезінформування, лобіювання, маніпулювання, пропаганда, управління кризами, шантаж. Основні етапи заходів і аксіоми психологічної війни.

Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти. Методи психологічних операцій в інформаційних війнах. Органи психологічної війни західних держав. Цілі та об'єкти психологічних операцій.

Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.

Тема 8. Кібервійна як вид інформаційних воєн. Мережеві війни і їх особливості.

Кібервійна як інформаційне протиборство в кіберпросторі.

Зарубіжні і вітчизняні вчені про кібервійну. Цілі кібервійни: дестабілізація комп'ютерних систем, порушення доступу до Інтернету державних установ і ділових центрів, створення безладу і хаосу в житті країн. форми прояву кібервійни: вандалізм, пропаганда, шпигунство, атаки на комп'ютерні системи і сервери.

Напрямок діяльності різних держав з протидії кібератак.

Мережеві війни і їх особливості. Поняття мережевого суспільства і мережі.

Особливості мережевого суспільства.

Концепції мережевої війни. Принципи ведення мережевих воєн. Участь приватних військових компаній і неурядових організацій в мережевих війнах.

5. Схема навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	у тому числі						у тому числі					
	усь	л	с	лаб	інд	с.р.	усь	л	с	лаб	інд	с.р.
Розділ 1. Теоретико-методологічні проблеми вивчення інформаційних воєн.												
Тема 1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.	15	2 год/ 1 тиж				13						

Назви розділів і тем	Кількість годин										
	денна форма						заочна форма				
	усь ого	у тому числі					усь	у тому числі			
л		с	лаб	інд	с.р.	л		с	лаб	інд	с.р.
Тема 2. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення.	15	2 год/ 2 тиж	2			11					
Тема 3. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних воєн: етапи, напрямки, підходи.	15	2 год/ 3 тиж	2			11					
Тема 4. Історичні етапи формування теорії і практики інформаційних воєн.	15	2 год/ 4 тиж				13					
Разом за розділом 1	60	8	4			48					
Розділ 2. Інформаційне протиборство др. пол. XX ст.- поч. XXI ст.											
Тема 5. Інформаційне протиборство у др. пол.—напр. XX століття.	15	2 год/ 5 тиж				13					
Тема 6. Інформаційне протиборство на початку XXI століття.	15	4 год/ 6 /7 тиж	2			9					
Тема 7. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей.	15	2 год/ 8 тиж	2			11					
Тема 8. Кібервійна як вид інформаційних воєн. Мережеві війни і їх особливості.	15	4 год/ 9/10 тиж	2			9					
Разом за розділом 2	60	12	6			42					
Усього годин	120	20	10			90					

6. Завдання для самостійної роботи та показники академічної активності здобувачів вищої освіти

№ теми	Види, зміст самостійної роботи
1	Опрацювання лекційного матеріалу, ознайомитися з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка питань до ділової гри. Розв'язання ситуаційних завдань. Самостійний розгляд питання щодо значення для комунікації організації простору та часу комунікаційного процесу.
3	Опрацювання лекційного матеріалу, ознайомитися з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
4	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до розв'язання ситуаційних завдань на семінарському занятті. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
5	Опрацювання лекційного матеріалу, ознайомитися з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою..
6	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
7	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка питань до ділової гри. Розв'язання ситуаційних завдань. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
8	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до опитування. Самостійна підготовка текстів, які поширюються в комп'ютерних мережах.

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки бере до уваги такі показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень здобувачів вищої освіти:

- відповіді на питання плану практичного заняття під час заняття;
- доповіді з проблемних питань практичного заняття;
- участь в активних формах навчання на практичних заняттях;
- розробка тематичних презентацій і кейсів;
- участь у роботі наукового гуртка: публікація тез доповідей та участь у конференціях, написання наукових статей, есе, рефератів;
- відпрацювання тем пропущених практичних занять;
- інші здобутки у сфері міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, що підтверджені документально (грамоти, дипломи, сертифікати тощо).

7. Вимоги викладача

При вивченні дисципліни «Інформаційні війни в міжнародних відносинах» необхідно спиратися на конспект лекцій та рекомендовану літературу. Водночас вітається використання інших джерел з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля формування продуктивної дискусії та різнобічного вивчення інформаційних воєн.

Високо оцінюється прагнення здобувачів вищої освіти:

- регулярно відвідувати заняття;

- планомірно та систематично засвоювати навчальний матеріал;
 - активно працювати на практичних заняттях: брати участь в обговоренні дискусійних питань та кейсів;
 - повною мірою долучатися до активних форм навчання;
 - відпрацьовувати пропущені практичні заняття.
- Обов'язковою вимогою є дотримання норм академічної поведінки та етики.

8. Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовується поточний та підсумковий семестровий форми контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на лекціях та семінарських заняттях, у формі виступів здобувачів вищої освіти з доповідями при обговоренні навчальних питань на семінарських заняттях.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Він проводиться у письмовій формі у вигляді семестрового іспиту (за чотирирівневою шкалою оцінювання). Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу, а обсяг навчального матеріалу, який виноситься на підсумковий семестровий контроль, визначається робочою програмою дисципліни.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни за семестр розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Максимальна сума балів за семестр складає 100 балів.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Екзамен	Сума	
Розділ 1				Розділ 2				КР	ІЗ			Разом
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8					
6	7	7	8	8	8	8	8	-	-	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Критеріями оцінювання знань за поточний контроль є успішність освоєння знань та набутих навичок на лекціях та семінарських заняттях, що включає систематичність їх відвідування, здатність студента засвоювати категорійний апарат, навички узагальненого мислення, логічність та повноту викладання навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на семінарських заняттях, рівень знань за результатами опитування на семінарських заняттях, самостійне опрацювання тем у цілому чи окремих питань.

Контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу у формі виконання контрольної роботи, здійснюється шляхом її приймання.

Схема нарахування балів за контрольну роботу, яка виконується протягом семестру під час самостійної роботи:

- 10-12 балів – зміст контрольної роботи відповідає темі і розкриває її повною мірою, структура роботи та її оформлення повністю відповідають встановленим вимогам;

- 7-9 балів – зміст контрольної роботи відповідає темі і розкриває її значною мірою, структура роботи та її оформлення відповідають встановленим вимогам;

- 4-6 балів - зміст контрольної роботи відповідає темі, але розкриває її частково, структура роботи та її оформлення значною мірою відповідають встановленим вимогам;

- 0-3 балів - зміст контрольної роботи не відповідає темі і не розкриває її сутності, структура роботи та її оформлення не відповідають встановленим вимогам.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни проводиться за екзаменаційними білетами. Кожен з білетів містить 2 теоретичні питання. Максимальна кількість балів, яка може бути нарахована за одне теоретичне питання, дорівнює 20 балам.

Схема нарахування балів за одне теоретичне питання екзаменаційного білету:

- 16-20 балів - студент цілком і всебічно розкрив сутність питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити;

- 11-15 балів - студент розкрив сутність питання, вільно оперує поняттями і термінологією, але спостерігаються деякі упущення при відповідях на питання та неточні обґрунтування;

- 6-10 балів - студент розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але слабо орієнтується в джерелах, припускається помилок, матеріал викладає нелогічно;

- 0-5 балів - студент не розкрив питання навіть у загальних рисах, не розуміє його сутності, не орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.

Набрана кількість рейтингових балів є основою для оцінки за національною шкалою. Шкала оцінювання наведена нижче.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно	зараховано
70-89	добре	зараховано
50-69	задовільно	зараховано
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Арквіллі, Дж. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій / Дж. Арквіллі. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 350 с.
2. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність / В. М. Варенко. – К.: Талком, 2014. – 416 с.
3. Вепринцев В. Б., Манойло А. В., Петренко А. И., Фролов Д. Б. Операции информационно-психологической войны: краткий энциклопедический словарь-справочник. – 2-е изд. – М.: Горячая линия - Телеком, 2011. – 495 с.
4. Волковский Н. Л. История информационных войн: Т. 2 (XX век) / под ред. И. Петрова. – СПб.: Полигон, 2003. – 736 с

5. Горбулін В.П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
6. Гриняев С. Н. Поле битвы — киберпространство: Теория, приёмы, средства, методы и системы ведения информационной войны. – Мн.: Харвест, 2004. – 448 с.
7. Інформаційна боротьба у військових конфліктах другої половини ХХ століття. Монографія. – К.: Альтерпрес, 2006. – 192 с.
8. Інформаційна політика: Навч. посіб. для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів. - 2-ге вид. / Почепцов Г.Г., Чукут С.А. – К., 2008. – 663 с.
9. Історія інформаційно-психологічного протистояння : Підручник [Текст] / [Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін.]. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
10. Колесов Э. Е. Информационная война в военных конфликтах второй половины 20 столетия: исторический аспект. – К.: Национальная академия обороны Украины, 2007.– 345 с.
11. Курбан О. В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат // Наук. журнал «Science Rise».– 2015.– № 11(1). – С. 95-100.
12. Ларина Е.С., Овчинский В.С. Кибервойны XXI века. – М.: Книжный мир, 2014. – 352 с.
13. Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій [Текст] / Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І. : Навч. посібник // за заг. ред. В. В. Балабіна. – К.: ВІПІ НТУУ «КІП», 2006. – 132 с.
14. Нартов Н.А. Информационная война. История и современность. – М.: НОУ ВПО, 2014.– 214 с.
15. Основи інформаційних технологій і систем: Навч. посіб. / В. А. Павлиш, Л. К. Гліненко ; М-во освіти і науки України. – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2013. – 500 с
16. Петрик, В. М., Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: навч. посіб. / В. М. Петрик, В. В. Остроухов. – К.: Росава, 2006. – 208 с.
17. Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни.– К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2015. – 496 с.
18. Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна.– К.: ФОП Стебеляк, 2014 – 384 с.
19. Стругацький Василь. Маніпулятивні практики на тлі гібридної війни. Філософський аналіз. – Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2018. – 166 с.
20. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : Навч. посібник [Текст] / В. М. Петрик, О. А. Штоквиш, В. В. Кальниш [та ін.]. – К.: Росава, 2006. – 208 с.
21. Юськів, Б. М. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Інформаційні війни» для студентів спеціальності 7.030404 «Міжнародна інформація» / Б. М. Юськів. – Рівне: РІСКСУ, 2003.– 55 с.

Допоміжна література

1. Абакумов В.М. Правове регулювання протидії інформаційним війнам в Україні. Дис. ... канд. юрид. наук.– Харків, 2010.– 213 с.
2. Бжезінський Збігнєв. Стратегічне бачення: Америка і криза світової влади / Перекл. з англійської Г. Лелів. – Львів, «Літопис», 2012. – 168 с.
3. Бондар Ю.В. Поле битвы: информационный простір. – К.: МАУП, 2006.– 152 с.
4. Владленова И. В., Кальницкий Э.А. Особенности информационной войны как средства разрешения социально-политических конфликтов: философский анализ //

Психолого-педагогічні проблеми в освітньому процесі: зб. наук. ст. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – Х., 2012. – С. 19-25.

5. Власенко И. С., Кирьянов М. В. Информационная война: искажение реальности. – М.: ИД «Канцлер», 2011. – 196 с.

6. Дубина А. М. Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість / А. М. Дубина. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 57 с.

7. Золотухін Д. Ю. Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014 – 2018. – К.: «Мега-прес груп», 2018. – 384 с.

8. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни в соціальних онлайн-мережах // Наук. збірник «Інформаційне суспільство». – 2016. – Вип. 23. – С. 85-90.

9. Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є., Желіховський В.М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції. – К.: КНТ, 2006. – 280 с.

10. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії: Моногр. – К.: НІСД, 2000. – 222 с.

11. Панарин И.Н. Гибридная война: теория и практика. – М., 2017. – 404 с.

12. Руднева А. О. Інформаційні війни як фактор впливу на політичну культуру в сучасній Україні. Авт. Дис. ... канд. політ. наук. – Київ, 2014. – 21 с.

13. Танскотт Д. Електронно-цифрове суспільство. Плюси і мінуси мережевого інтелекту / Д. Танскотт. – М.: Прогрес, 2006. – 673 с.

14. Ульянова Н.Н. Информационные войны в печатных СМИ на примере Косовского этнического конфликта: сравнительный анализ публикаций "Российской газеты" и "The Washington Post" 2008-2013 гг.: Автореф. дис. ... канд. филолог. наук / РУДН. – М., 2015. – 21 с.

15. Armistead L. Information operations matters. Best practices. – Washington, 2010.

16. Arquilla J., Ronfeldt D. The advent of netwar. Ed. by J. Arquilla, D. Ronfeldt. // Networks and netwars. – Santa Monica, 2001.

17. Ideas as weapons. Influence and perception in modern warfare. Ed. by GJ David Jr., TR McKeldin III. – Washington, 2009.

18. Influence warfare. How terrorists and governments fight to shape perceptions in a war of ideas. Ed. by JJF Forest. – Westport–London, 2009.

19. Information operations. Warfare and the hard reality of soft power. Ed. By L. Armistead. – Washington, 2004.

20. Information warfare. Separating hype from reality. Ed. by L. Armistead. – Washington, 2007.

21. Thomas TL Dragonbytes. Chinese information-war theory and practice. – Fort Leavenworth, 2004.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://www.piar.kiev.ua/> - Асоціація політичних консультантів України.
2. <http://www.polittech.org> – Інформаційні війни в політиці, спеціалізований інформаційний портал.
3. <http://www.delpress.ru> – Журнал «Інформаційні війни».
4. <https://infwar.ru/> – сайт "Інформаційні війни", спеціалізований інформаційний портал, присвячений теоретичним питанням інформаційних воєн.
5. <https://psyfactor.org/> – «ПСІ-ФАКТОР» – інформаційний ресурсний центр з практичної психології
6. <http://www.informnn.ru/> – Агентство "Информант" - Информационная война, Конкурентная разведка, Информационное обеспечение бизнеса

12. Перелік питань до іспиту

1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.
2. Визначення поняття «інформаційна війна».
3. Визначення поняття «інформаційне протиборство».
4. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення.
5. Характеристики інформаційної війни.
6. Об'єкти інформаційної війни.
7. Цілі, коло учасників та етапи інформаційних війн.
8. Види та форми інформаційних війн.
9. Характерні ознаки сучасних інформаційних війн.
10. Наслідки інформаційної війни.
11. Визначення поняття «інформаційна зброя». Класифікація інформаційної зброї.
12. Види інформаційної зброї і способи його застосування.
13. Особливості застосування інформаційної зброї.
14. Поняття: «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба».
15. Засоби впливу в інформаційних війнах.
16. Психологічна війна, «пропаганда».
17. Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних війн.
18. Місце психологічної війни в системі інформаційної війни.
19. Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічні війни.
20. Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти.
21. Методи психологічних операцій в інформаційних війнах.
22. Органи психологічної війни західних держав.
23. Цілі та об'єкти психологічних операцій.
24. Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.
25. Інформаційно-технічна зброя..
26. Основні маніпулятивні технології в інформаційних війнах.
27. «Гібридна війна».
28. Кібервійна, як інформаційне протиборство в кіберпросторі.
29. Цілі кібервійни. Форми прояву кібервійни.
30. Напрямок діяльності різних держав з протидії кібератак.
31. Мережеві війни та їх особливості.
32. Концепції мережецентричної війни.
33. Інформаційне протиборство в роки «холодної війни».
34. Інформаційне протиборство на поч. ХХІ століття.
35. Розробка концепції державної інформаційної політики в умовах інформаційної війни.

РОЗРОБНИК СИЛАБУСУ: д.іст.н., проф. Каплін О.Д.

Силабус схвалено на засіданні кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

Протокол від «27» 08 2019 року № 1

Завідувач кафедри

(підпис)

Новікова Л.В.
(прізвище та ініціали)

1. Дані про викладача, що викладає дисципліну

Прізвище, ім'я по батькові викладача	Каплін Олександр Дмитрович
Контактний тел.	0660276458
E-mail:	kaplin988@gmail.com
Розклад занять	середа 15 ⁴⁰ – 18 ²⁰ , ауд. 6-24
Консультації	п'ятниця 12 ⁰⁰ -13 ²⁰ , ауд. 264

2. Анотація дисципліни

Даний курс присвячений аналізу теоретико-методологічних і практичних аспектів інформаційних воєн, розгляду інформаційно-технічних та інформаційно-психологічних сторін інформаційного впливу в сучасному світі, вивченню фактичних матеріалів з основних розділів курсу.

Навчальна дисципліна належить до обов'язкових дисциплін.

Пререквізити. Вивчення дисципліни передбачає попереднє засвоєння кредитів з міжнародних відносин, міжнародної інформації, основ міжнародних інформаційних відносин, з дисципліни «інформаційне суспільство», теорії та практики комунікацій.

Постреквізити. Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні дисциплін «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах», «Концепції та стратегії міжнародної інформаційної безпеки», «Інформаційний тероризм», «Конфліктологія та теорія переговорів» та інших навчальних дисциплін за вибором здобувача вищої освіти.

3. Опис навчальної дисципліни

3.1. Мета викладання навчальної дисципліни: дати студентам цілісне уявлення про інформаційні війни, їх історію, особливості прояву на початку ХХІ століття, загрози в інформаційній сфері та завдання щодо забезпечення інформаційної безпеки.

3.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- вивчити теоретико-методологічні основи дослідження інформаційних воєн;
- познайомитися із зарубіжними і вітчизняними теоретичними концепціями інформаційної та інформаційно-психологічної війни, мережевий і кібервійни, інформаційної безпеки;
- вивчити правові аспекти комп'ютерних правопорушень та інформаційних воєн;
- виявити історичні етапи розвитку теорії і практики інформаційних воєн, особливості інформаційного протистояння в роки Першої та Другої світових воєн, в період холодної війни і на початку ХХІ століття;
- розглянути особливості інформаційно-психологічних війн, інформаційно-психологічних операцій і їх місце в системі інформаційних воєн;
- познайомитися з діяльністю засобів масової інформації у висвітленні сучасних подій в світі і їх роллю в сучасних інформаційних війнах;
- вивчити сутність і специфіку мережевих і кібервійни;
- визначити методологію, напрямки та актуальні проблеми досліджень по питань інформаційних війн.

3.3. Кількість кредитів – 4

3.4. Загальна кількість годин – 120

3.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
6-й	-й
Семестр	
11-й	-й
Лекції	
20 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
10 год.	год.
Лабораторні заняття	
- год.	год.
Самостійна робота	
90 год.	год.
Індивідуальні завдання	
- год.	

3.6. Заплановані результати навчання.

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти

ЗК 7	вміння аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення;
ЗК 11	навички міжособистісної взаємодії, цінування та повага різноманітності та багатокультурності, здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності).
ФК 1	поглиблені знання про природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні тенденції розвитку світової політики;
ФК 7	здатність провадити прикладні аналітичні розробки проблем міжнародних відносин та світової політики, фахово готувати аналітичні матеріали та довідки;
ФК 10	розуміння особливостей розвитку країн та регіонів, сучасних глобальних, регіональних та локальних процесів, та місця в них України;

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

Знання:	
ПРН 1	фундаментальні знання щодо природи, джерел та напрямів еволюції міжнародних відносин, міжнародної політики, зовнішньої політики держав, стану теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики;;
ПРН 4	– поглиблені знання проблем міжнародної та національної безпеки, міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів, підходів, способів та механізмів забезпечення безпеки у міжнародному просторі та у зовнішній політиці держав
Уміння:	
ПРН 6	демонструвати системне сприйняття та розуміння положень, які відносяться до галузі знань «Міжнародні відносини» або є складовою професійної практики;
ПРН 11	визначати та прогнозувати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобального розвитку;

ПРН 12	оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем;
ПРН 14	проводити переговори (в тому числі іноземною мовою) та шукати шляхи розв'язання різноманітних проблем у сфері зовнішніх відносин.
Навички:	
ПРН 15	здійснювати політичний огляд міжнародних подій та виявляти проблеми в міжнародних відносинах;

4. Теми навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1

Теоретико-методологічні проблеми вивчення Інформаційних воєн.

Тема 1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.

Інформаційне суспільство як середовище організації та проведення інформаційних воєн. Зародження концепції інформаційного суспільства.

Створення глобального інформаційного простору. Розвиток інформаційного суспільства в західних країнах. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.

Тема 2. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення.

1. Основні поняття: «інформаційна війна», «інформаційне протиборство», «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба», «Психологічна війна», «пропаганда», «кібервійна», «мережева війна», «гібридна війна ». Характеристики інформаційної війни. Об'єкти інформаційної війни: інформаційні системи, інформаційні процеси, масова свідомість, громадська думка, індивідуальна свідомість. Наступальні і оборонні інформаційні війни. Види інформаційної зброї і способи його застосування. Особливості застосування інформаційної зброї.

Средства впливу в інформаційних війнах: психотронна зброя, Інтернет, хакери, блогери, відеоігри, інформаційний тероризм у всесвітній глобальній мережі, засоби масової інформації.

Тема 3. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних воєн: етапи, напрямки, підходи.

Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних воєн. Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічних війнах.

Дослідження проблем інформаційної безпеки. Розробка концепції державної інформаційної політики в умовах інформаційного суспільства та інформаційної війни.

Тема 4. Історичні етапи формування теорії і практики інформаційних воєн.

Розвиток форм і способів психологічного впливу на противника. Проблеми інформаційного протиборства в Новий час. Розвиток засобів масової інформації в XIX столітті і інформаційне протиборство в період збройних конфліктів і воєн.

Інформаційне протиборство в роки Першої світової війни. Розвиток засобів масової інформації та їх роль в пропагандистських операціях. Розробка принципів ведення пропагандистських кампаній.

Інформаційне протиборство в роки Другої світової війни. Організація тотальної пропаганди в нацистській Німеччині. Діяльність органів пропаганди Великобританії і США. Напрями діяльності органів спецпропаганди СРСР.

РОЗДІЛ 2

Інформаційне протиборство др. пол. XX ст.- поч. XX ст.

Тема 5. Інформаційне протиборство у др. пол.–напр. XX століття.

Трансформація інформаційних воєн в новітній час. Інформаційне-ідеологічне протистояння між СРСР і США. Мова У. Черчілля у Фултоні, як початок холодної війни. Психологічна війна і ідеологічна боротьба.

Органи психологічної війни США, Великобританії, ФРН та напрямки їх діяльності в інформаційному протиборстві з СРСР.

Політика СРСР на прискорення, гласність і демократизацію. Концепція нового політичного мислення і інформаційне протиборство.

Тема 6. Інформаційне протиборство на початку XXI століття.

Особливості інформаційних воєн на початку XXI століття. Використання інформаційних технологій. Учасники, методи, засоби, прийоми.

Боротьба проти терористичної організації «Ісламська держава» і інформаційне протиборство.

Тема 7. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей.

Поняття інформаційно-психологічної війни. Місце психологічної війни в системі інформаційної війни. Основні структурні елементи інформаційно-психологічного впливу. Дезінформування, лобіювання, маніпулювання, пропаганда, управління кризами, шантаж. Основні етапи заходів і аксіоми психологічної війни.

Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти. Методи психологічних операцій в інформаційних війнах. Органи психологічної війни західних держав. Цілі та об'єкти психологічних операцій.

Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.

Тема 8. Кібервійна як вид інформаційних воєн. Мережеві війни і їх особливості.

Кібервійна як інформаційне протиборство в кіберпросторі.

Зарубіжні і вітчизняні вчені про кібервійну. Цілі кібервійни: дестабілізація комп'ютерних систем, порушення доступу до Інтернету державних установ і ділових центрів, створення безладу і хаосу в житті країн. форми прояву кібервійни: вандалізм, пропаганда, шпигунство, атаки на комп'ютерні системи і сервери.

Напрямок діяльності різних держав з протидії кібератак.

Мережеві війни і їх особливості. Поняття мережевого суспільства і мережі.

Особливості мережевого суспільства.

Концепції мережевої війни. Принципи ведення мережевих воєн. Участь приватних військових компаній і неурядових організацій в мережевих війнах.

5. Схема навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин													
	денна форма						заочна форма							
	усь	ого	у тому числі					усь	ого	у тому числі				
			л	с	лаб	інд	с.р.			л	с	лаб	інд	с.р.
Розділ 1. Теоретико-методологічні проблеми вивчення інформаційних воєн.														
Тема 1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.	15	2 год/ 1 тиж					13							

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	с	лаб	інд	с.р.
Тема 2. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення.	15	2 год/ 2 тиж	2			11						
Тема 3. Дослідження з проблем інформаційних і інформаційно-психологічних воєн: етапи, напрямки, підходи.	15	2 год/ 3 тиж	2			11						
Тема 4. Історичні етапи формування теорії і практики інформаційних воєн.	15	2 год/ 4 тиж				13						
Разом за розділом 1	60	8	4			48						
Розділ 2. Інформаційне протиборство др. пол. XX ст.- поч. XXI ст.												
Тема 5. Інформаційне протиборство у др. пол.– напр. XX століття.	15	2 год/ 5 тиж				13						
Тема 6. Інформаційне протиборство на початку XXI століття.	15	4 год/ 6 /7 тиж	2			9						
Тема 7. Інформаційно-психологічна війна як засіб агресії і досягнення політичних цілей.	15	2 год/ 8 тиж	2			11						
Тема 8. Кібервійна як вид інформаційних воєн. Мережеві війни і їх особливості.	15	4 год/ 9/10 тиж	2			9						
Разом за розділом 2	60	12	6			42						
Усього годин	120	20	10			90						

6. Завдання для самостійної роботи та показники академічної активності здобувачів вищої освіти

№ теми	Види, зміст самостійної роботи
1	Опрацювання лекційного матеріалу, ознайомитися з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
2	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка питань до ділової гри. Розв'язання ситуаційних завдань. Самостійний розгляд питання щодо значення для комунікації організації простору та часу комунікаційного процесу.
3	Опрацювання лекційного матеріалу, ознайомитися з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
4	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до розв'язання ситуаційних завдань на семінарському занятті. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
5	Опрацювання лекційного матеріалу, ознайомитися з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою..
6	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
7	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка питань до ділової гри. Розв'язання ситуаційних завдань. Самостійно відповісти на запитання для контролю знань, підготувати завдання за темою.
8	Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до опитування. Самостійна підготовка текстів, які поширюються в комп'ютерних мережах.

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки бере до уваги такі показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень здобувачів вищої освіти:

- відповіді на питання плану практичного заняття під час заняття;
- доповіді з проблемних питань практичного заняття;
- участь в активних формах навчання на практичних заняттях;
- розробка тематичних презентацій і кейсів;
- участь у роботі наукового гуртка: публікація тез доповідей та участь у конференціях, написання наукових статей, есе, рефератів;
- відпрацювання тем пропущених практичних занять;
- інші здобутки у сфері міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, що підтверджені документально (грамоти, дипломи, сертифікати тощо).

7. Вимоги викладача

При вивченні дисципліни «Інформаційні війни в міжнародних відносинах» необхідно спиратися на конспект лекцій та рекомендовану літературу. Водночас вітається використання інших джерел з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля формування продуктивної дискусії та різнобічного вивчення інформаційних воєн.

Високо оцінюється прагнення здобувачів вищої освіти:

- регулярно відвідувати заняття;

- планомірно та систематично засвоювати навчальний матеріал;
 - активно працювати на практичних заняттях: брати участь в обговоренні дискусійних питань та кейсів;
 - повною мірою долучатися до активних форм навчання;
 - відпрацьовувати пропущені практичні заняття.
- Обов'язковою вимогою є дотримання норм академічної поведінки та етики.

8. Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовується поточний та підсумковий семестровий форми контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на лекціях та семінарських заняттях, у формі виступів здобувачів вищої освіти з доповідями при обговоренні навчальних питань на семінарських заняттях.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Він проводиться у письмовій формі у вигляді семестрового іспиту (за чотирирівневою шкалою оцінювання). Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу, а обсяг навчального матеріалу, який вноситься на підсумковий семестровий контроль, визначається робочою програмою дисципліни.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни за семестр розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Максимальна сума балів за семестр складає 100 балів.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Екзамен	Сума	
Розділ 1				Розділ 2				КР	ІЗ			Разом
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8					
6	7	7	8	8	8	8	8	-	-	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Критеріями оцінювання знань за поточний контроль є успішність освоєння знань та набутих навичок на лекціях та семінарських заняттях, що включає систематичність їх відвідування, здатність студента засвоювати категорійний апарат, навички узагальненого мислення, логічність та повноту викладання навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на семінарських заняттях, рівень знань за результатами опитування на семінарських заняттях, самостійне опрацювання тем у цілому чи окремих питань.

Контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу у формі виконання контрольної роботи, здійснюється шляхом її приймання.

Схема нарахування балів за контрольну роботу, яка виконується протягом семестру під час самостійної роботи:

- 10-12 балів – зміст контрольної роботи відповідає темі і розкриває її повною мірою, структура роботи та її оформлення повністю відповідають встановленим вимогам;
- 7-9 балів – зміст контрольної роботи відповідає темі і розкриває її значною мірою, структура роботи та її оформлення відповідають встановленим вимогам;
- 4-6 балів - зміст контрольної роботи відповідає темі, але розкриває її частково, структура роботи та її оформлення значною мірою відповідають встановленим вимогам;
- 0-3 балів - зміст контрольної роботи не відповідає темі і не розкриває її сутності, структура роботи та її оформлення не відповідають встановленим вимогам.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни проводиться за екзаменаційними білетами. Кожен з білетів містить 2 теоретичні питання. Максимальна кількість балів, яка може бути нарахована за одне теоретичне питання, дорівнює 20 балам.

Схема нарахування балів за одне теоретичне питання екзаменаційного білету:

- 16-20 балів - студент цілком і всебічно розкрив сутність питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити;
- 11-15 балів - студент розкрив сутність питання, вільно оперує поняттями і термінологією, але спостерігаються деякі упущення при відповідях на питання та неточні обґрунтування;
- 6-10 балів - студент розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але слабо орієнтується в джерелах, припускається помилок, матеріал викладає нелогічно;
- 0-5 балів - студент не розкрив питання навіть у загальних рисах, не розуміє його сутності, не орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.

Набрана кількість рейтингових балів є основою для оцінки за національною шкалою. Шкала оцінювання наведена нижче.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90–100	відмінно	зараховано
70-89	добре	зараховано
50-69	задовільно	зараховано
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Арквіллі, Дж. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій / Дж. Арквіллі. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – 350 с.
2. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність / В. М. Варенко. – К.: Талком, 2014. – 416 с.
3. Вепринцев В. Б., Манойло А. В., Петренко А. И., Фролов Д. Б. Операции информационно-психологической войны: краткий энциклопедический словарь-справочник. – 2-е изд. – М.: Горячая линия - Телеком, 2011. – 495 с.
4. Волковский Н. Л. История информационных войн: Т. 2 (XX век) / под ред. И. Петрова. – СПб.: Полигон, 2003. – 736 с

5. Горбулін В.П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 164 с.
6. Гриняев С. Н. Поле битвы — киберпространство: Теория, приёмы, средства, методы и системы ведения информационной войны. – Мн.: Харвест, 2004. – 448 с.
7. Інформаційна боротьба у військових конфліктах другої половини ХХ століття. Монографія. – К.: Альтерпрес, 2006. – 192 с.
8. Інформаційна політика: Навч. посіб. для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів. - 2-ге вид. / Почепцов Г.Г., Чукот С.А. – К., 2008. – 663 с.
9. Історія інформаційно-психологічного протистояння : Підручник [Текст] / [Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін.]. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
10. Колесов Э. Е. Информационная война в военных конфликтах второй половины 20 столетия: исторический аспект. – К.: Национальная академия обороны Украины, 2007.– 345 с.
11. Курбан О. В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат // Наук. журнал «Science Rise».– 2015.– № 11(1). – С. 95-100.
12. Ларина Е.С., Овчинский В.С. Кибервойны XXI века. – М.: Книжный мир, 2014. – 352 с.
13. Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій [Текст] / Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І. : Навч. посібник // за заг. ред. В. В. Балабіна. – К.: ВІТІ НТУУ «КПІ», 2006. – 132 с.
14. Нартов Н.А. Информационная война. История и современность. – М.: НОУ ВПО, 2014.– 214 с.
15. Основи інформаційних технологій і систем: Навч. посіб. / В. А. Павлиш, Л. К. Гліненко ; М-во освіти і науки України. – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2013. – 500 с
16. Петрик, В. М., Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: навч. посіб. / В. М. Петрик, В. В. Остроухов. – К.: Росава, 2006. – 208 с.
17. Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни.– К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2015. – 496 с.
18. Сенченко М. І. Латентна світова інформаційна війна.– К.: ФОП Стебеляк, 2014 – 384 с.
19. Стругацький Василь. Маніпулятивні практики на тлі гібридної війни. Філософський аналіз. – Київ: ФОП Халіков Р.Х., 2018. – 166 с.
20. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : Навч. посібник [Текст] / В. М. Петрик, О. А. Штоквиш, В. В. Кальниш [та ін.]. – К.: Росава, 2006. – 208 с.
21. Юськів, Б. М. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Інформаційні війни» для студентів спеціальності 7.030404 «Міжнародна інформація» / Б. М. Юськів. – Рівне: РІСКСУ, 2003.– 55 с.

Допоміжна література

1. Абакумов В.М. Правове регулювання протидії інформаційним війнам в Україні. Дис. ... канд. юрид. наук.– Харків, 2010.– 213 с.
2. Бжезінський Збігнєв. Стратегічне бачення: Америка і криза світової влади / Перекл. з англійської Г. Лелів. – Львів, «Літопис», 2012. – 168 с.
3. Бондар Ю.В. Поле битвы: информационный простір. – К.: МАУП, 2006.– 152 с.
4. Владленова И. В., Кальницкий Э.А. Особенности информационной войны как средства разрешения социально-политических конфликтов: философский анализ //

Психолого-педагогічні проблеми в освітньому процесі: зб. наук. ст. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – Х., 2012. – С. 19-25.

5. Власенко И. С., Кирьянов М. В. Информационная война: искажение реальности. – М.: ИД «Канцлер», 2011. – 196 с.

6. Дубина А. М. Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість / А. М. Дубина. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 57 с.

7. Золотухін Д. Ю. Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014 – 2018. – К.: «Мега-прес груп», 2018. – 384 с.

8. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни в соціальних онлайн-мережах // Наук. збірник «Інформаційне суспільство». – 2016. – Вип. 23. – С. 85-90.

9. Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є., Желіховський В.М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції. – К.: КНТ, 2006. – 280 с.

10. Литвиненко О.В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії: Моногр. – К.: НІСД, 2000. – 222 с.

11. Панарин И.Н. Гибридная война: теория и практика. – М., 2017. – 404 с.

12. Руднева А. О. Інформаційні війни як фактор впливу на політичну культуру в сучасній Україні. Авт. Дис. ... канд. політ. наук. – Київ, 2014. – 21 с.

13. Танскотт Д. Електронно-цифрове суспільство. Плюси і мінуси мережевого інтелекту / Д. Танскотт. – М.: Прогрес, 2006. – 673 с.

14. Ульянова Н.Н. Информационные войны в печатных СМИ на примере Косовского этнического конфликта: сравнительный анализ публикаций "Российской газеты" и "The Washington Post" 2008-2013 гг.: Автореф. дис. ... канд. филолог. наук / РУДН. – М., 2015. – 21 с.

15. Armistead L. Information operations matters. Best practices. – Washington, 2010.

16. Arquilla J., Ronfeldt D. The advent of netwar. Ed. by J. Arquilla, D. Ronfeldt. // Networks and netwars. – Santa Monica, 2001.

17. Ideas as weapons. Influence and perception in modern warfare. Ed. by GJ David Jr., TR McKeldin III. – Washington, 2009.

18. Influence warfare. How terrorists and governments fight to shape perceptions in a war of ideas. Ed. by JJF Forest. – Westport–London, 2009.

19. Information operations. Warfare and the hard reality of soft power. Ed. By L. Armistead. – Washington, 2004.

20. Information warfare. Separating hype from reality. Ed. by L. Armistead. – Washington, 2007.

21. Thomas TL Dragonbytes. Chinese information-war theory and practice. – Fort Leavenworth, 2004.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://www.piar.kiev.ua/> - Асоціація політичних консультантів України.
2. <http://www.politech.org> – Інформаційні війни в політиці, спеціалізований інформаційний портал.
3. <http://www.delpress.ru> – Журнал «Інформаційні війни».
4. <https://infwar.ru/> – сайт "Інформаційні війни", спеціалізований інформаційний портал, присвячений теоретичним питанням інформаційних воєн.
5. <https://psyfactor.org/> – «ПСІ-ФАКТОР» – інформаційний ресурсний центр з практичної психології
6. <http://www.informnn.ru/> – Агентство "Информант" - Информационная война, Конкурентная разведка, Информационное обеспечение бизнеса

12. Перелік питань до іспиту

1. Інформаційне суспільство і інформаційні війни.
2. Визначення поняття «інформаційна війна».
3. Визначення поняття «інформаційне протиборство».
4. Сутність інформаційних воєн, принципи ведення та засоби забезпечення.
5. Характеристики інформаційної війни.
6. Об'єкти інформаційної війни.
7. Цілі, коло учасників та етапи інформаційних воєн.
8. Види та форми інформаційних воєн.
9. Характерні ознаки сучасних інформаційних воєн.
10. Наслідки інформаційної війни.
11. Визначення поняття «інформаційна зброя». Класифікація інформаційної зброї.
12. Види інформаційної зброї і способи його застосування.
13. Особливості застосування інформаційної зброї.
14. Поняття: «інформаційний вплив», «ідеологічна боротьба».
15. Засоби впливу в інформаційних війнах.
16. Психологічна війна, «пропаганда».
17. Основні етапи досліджень інформаційних і інформаційно-психологічних воєн.
18. Місце психологічної війни в системі інформаційної війни.
19. Характер сучасних досліджень про інформаційні та інформаційно-психологічні війни.
20. Інформаційно-психологічні операції: зміст, класифікація, цілі і об'єкти.
21. Методи психологічних операцій в інформаційних війнах.
22. Органи психологічної війни західних держав.
23. Цілі та об'єкти психологічних операцій.
24. Роль засобів масової інформації в інформаційно-психологічних війнах.
25. Інформаційно-технічна зброя..
26. Основні маніпулятивні технології в інформаційних війнах.
27. «Гібридна війна».
28. Кібервійна, як інформаційне протиборство в кіберпросторі.
29. Цілі кібервійни. Форми прояву кібервійни.
30. Напрямок діяльності різних держав з протидії кібератак.
31. Мережеві війни та їх особливості.
32. Концепції сетецентричної війни.
33. Інформаційне протиборство в роки «холодної війни».
34. Інформаційне протиборство на поч. ХХІ століття.
35. Розробка концепції державної інформаційної політики в умовах інформаційної війни.